

بادی شیخ نه جموددینی کرپی شیخ عمر ر ضیائرددین

ژیانی شیخ نه جموددین

شیخ نه جموددین له ۱۲۸۰ی هیجره تدا له ته ویله له دایک بووه . دایکی سه لما خانې کچی مه محمود به گی صاحبیقرا نه که له پیاوماقوولانی بابانو خه لکی سوله یمانی بووه . پاش فام په یدا کردن لای مه لا حامید دهستی کردووه به خویندنو ههر له دهوری ههرزه کاریدا له گهل شیخ عه لائوددینی برای لای شیخ موحه مه د به هائوددینی مامی ته مه سوکیان کردووه و ته ریفه تیان وه رگرتووه . له پاش کوچی دواایی مامی که باوکی مالی گواستوه ته وه بو بیاره ، له خزمهت باوکیدا خه ریکی سولووک بووه تا به پایهی ئیرشاد گه یشتووه و ئیجازهی ئیرشادی دراوه تی .

له ژیانی باوکیدا زورتر له دتی گومه و پشته له و به ری سیروان رایبوار دووه . هه ندی وه ختیش له خزمهتی باوکیدا بووه له بیارمه خه ریکی ئیرشاد کردنی موریدان بووه . پاش کوچی دواایی باوکی له ۱۳۱۸د ، له شوینی باوکیا دامه زراوه و بووه به مورشید ، هه رچه ند به ته مه ن له شیخ عه لائوددینی برایشی بچو و کتر بووه . ئەم دامه زراوه ی شیخ نه جموددین له جیتی باوکی به بریاری خه لیفه کانی باوکی و پاله سه ربوونی جه نابی مه لا عه بدولقادی موده رپیس و له جوزووری عوسمان پاشای جافدا بووه که فه رمانه وای قه زای هه له بجه بووه .

شیخ نهجموددین له سه ره تاي مانگی موچه پرهمی ۱۳۳۷دا
 نهخوش که وتوووه و پاش چهنه رۆژی (وازانم له ۹ مانگدا) کوچی دوايي
 کردوووه له ژووری ئارامگای باوکیدا له پشت نهوهوه به خاک سپیراوه .

ژیانی رۆژانهی شیخ نهجموددین

شیخ نهجموددین له پاش دامه زرانی له سه ره بهرمالی پئی پیشاندانی
 موسولمانان ، له سه ره شیوهی باوکی رۆیشتوووه و زۆر خزمه تی مه لا و فه قیی
 کردوووه تا توانیویه خۆی له دنیا دوور راگرتوووه . بیستوووه زیاتری
 دانیشتی له گه ل مه لایانی گه وره بووه و مه جلیسی مه جلیسی نه ده ب و یقار
 بووه . زیاتر له گه ل کهسانی وه ک مه لا عه بدولقادی موده پریس و مه لا قادی
 مه لا مؤمن و مه لا قادری صوفی و مه لا موصطه فای خورمالی و مه لا ئاغای
 موچه مه دی کوری سه یید حه سه نی چۆری و شیخ باباره سوولی بیدنی و ئەم
 جۆره که سانه رایبوار دووه و ، هه رچه نه ده سیان خالی بووبین و کاریک
 نه بووبین پئی به وه خه ریک بن به یه کئ له مه لا کانی فه رموووه کتییی وه کو (احیاء
 علوم الدین)ی غه زالی و (الحکم)ی عه طائوللای سکه نه ده ری و (الابریزی)
 شیخ عه بدوله زیزی ده بیاغ و (مکتوبات)ی ئیمامی ره بیانی و دیوانی (بیدل)
 بخوینینه وه و ، ئەگه ره مه سه له یه کی گران له ئارادا بووبین لینی کۆلیونه ته وه .
 چاوپۆشیی زۆر بووه له هه له ی فه قیکان ، ته نانه ت زۆر جار به هۆی شه ره
 به فر کردنیانه وه شووشه ی په نجه ره ی ژووره که ی شکاوه ، به لام هه یج ده نگ
 نه کردوووه . ئەگه ره وه جاریکیان شیخ له طیفی ته کیه یی که له بیاره فه قی
 بووه له گه ل شیخ موچه مه ده ئەمین ناوی کیسه داری شیخدا ئەبێ به هه رایان .
 شیخ له طیف به په نامه کی هه ره شه له شیخ موچه مه ده ئەمین ئەکا ، ئەویش
 له ترسا ئەروا لای شیخ شکاتی لینی ئەکا . شیخ بانگ ئەکاته شیخ له طیف و
 پئی ئەلینی ئەوه چیه به سه ره شیخ موچه مه ده ئەمینه وه و چیت پئی وتوووه ؟

ئەوئىش ئەلنى : بەخوئا ياشىخ هيچم لى نە كر دووه ، تەنيا چپە يتىكم بۆ كر دووه .
شىخيش زەردەخە تە بەك ئە يگرئى و هيچ نالى . .

دووربى شىخ نەجموددين لە دنباو دنباپەرستى

بيستوومه زۆر جار دەولەتى عوسمانى ويستوويه تى مانگانە بۆ شىخ
نەجموددين بېرئتەووه بە ناوى نان دانى ھەزارانى موسولمانانەووه ، بەلام ئەو
ھەر نەيوستووه ووتوويه تى ئەم خەلكە كە دىن بۆ بيارە ، ئەگەر لەبەر
پەزاي خوا دىن ، خوا پەكيان ناخا و پارووه نائىك ھەر ئەبىن بيخۆن . ئەگەر
بۆ پەزاي خوايش نايەن ، ئيمە بۆ زيانيان بۆ بدەين لە بەيتولمالى موسولمانان .
با حوكومەت پارەى خۆى لە پيوستى بەكى خۆيا خەرج بكا باشترە . بەلام
سەرەنجام دەست و پيوەند لىي ئەگەر اون و مۆرە كەيان لى وەرگرتووه .
حوكومەتیش مانگى سى ليرە مەعاشى بۆ ناردووه . شىخ دوو مانگ ئەم
مانگانە يەى وەرگرتووه و دابەشى كر دووه بەسەر سەربازانى عوسمانيدا كە
لە قەلا كەى ملەگای چنار بوون لە بيارە يا بەسەر ھەزارانى ئاوايدا . پاش
ئەو دوو مانگە وازى لى ھيناووه و ئيتىر وەرى نەگرتووه .

ھەروا بيستوومه جار يكيان ميوانى عەلى بەگى كورپى مەحمود پاشاى
جاف ئەبى . عەلى بەگ لە كاتىكا كە لە گەل شىخدا تەنيا ئەبى پىي ئەلنى
وختى خۆى مەحمود پاشاى باوكم جۆگەى چۆلمەكى داوہ بە خانەقاو
تائىستا بەروبووه كەيتان صرف كر دووه . من ئىستا ئەبىنم مەسرف گران
بووه و شىخ منال و دەست و پيوەندى زۆرە و بيارە شوپىتىكى دوور لە
بەروبووه . ھەز ئەكەم ئەو جۆگە يە تاپۆ بەكم لەسەر شىخ تا خۆى لە
ژياندا يە صرفى بكا بۆ خانەقاو پاش خۆيشى منال و خيزانى سوودى لى
وەر بگرن . ئەوئىش پىي ئەفەرموئىت : عەلى بەگ ! باوكى تۆ ئەو جۆگە يەى

داوه به باوکی من چونکه باوه‌ری وا بووه پیاوی خودایه • تۆش ئیستا
 ئەم میهره‌بانی به ئەکە ی چونکه باوه‌رت وایه من پیاویکی باشم • ئەگەر
 له‌پاش من و تۆش ئەولاده‌کانم پیاوی باش بن خوا دلی ئەولاده‌کانی تۆیان
 بۆ نهرم‌ئەکا • ئەگەر روو له‌خوایش نه‌بن ، بۆچی مالی ئیوه‌یان بدریتتی و
 هەر بۆ ئەولادی خۆت باشترمو تاپۆکه‌ی ناوی •

شیخ نه‌جموددین له‌ژیانی خۆیدا سامان و مالیکی ئەوتۆی نه‌بووه
 پاش کۆچی دوايشی ته‌نها سێ ده‌ست خانووی له‌بیاره له‌پاش به‌جی ماوه •
 یه‌که‌م ئەو خانوانه‌ی نووساون به‌خانه‌قاوه که باوکی دروستی کردوون و به
 میرات بۆی ماونه‌ته‌وه • دووه‌م : خانوه‌کانی باخچه‌ی په‌را به‌ر به‌خانه‌قاو
 سێه‌م خانوه‌کانی سه‌ربرج که خۆی کردوونیه‌ته‌وه •

ژن و مندالی شیخ نه‌جموددین

ئەم ذاته چه‌ند ژنی هیناوه • یه‌که‌م : خاتوون ناوی کچی حه‌مه‌که‌ریمی
 کۆری شیخ ره‌شیدی خه‌لیفه‌ی باپیری • دووه‌م : عه‌تیه‌ی کچی شیخ
 موحه‌مه‌دی قه‌ره‌داغی • سێه‌م : خاتو ره‌عنای کچی عه‌زیز خانی دزلی •
 چواره‌م : کافیه‌خان که ئەمیش هەر کچی عه‌زیز خانه‌و پاش مردنی خاتو
 ره‌عنا هیناویه • پینجه‌م : خاتو خاوه‌ری کچی موسته‌فا خانی قوبادی •
 شه‌شم : کافیه‌خانی کچی شیخ موحه‌مه‌دی عه‌بابه‌یللی • حه‌ته‌م : خاتو
 فاطمه‌ی کچی شیخ موحه‌مه‌دی قه‌ره‌داغی (خوشکی عه‌تیه‌خان هەر له‌
 باوکه‌وه) • هه‌شتم : خاتو تووبای کچی مه‌فاخیرولولکی سنه‌بی • شیخ
 نه‌جموددین ئەم ژنه‌ی پاش دوو سال ناردوه‌ته‌وه بۆ مالی باوکی و
 ده‌ست به‌رداری بووه (۱) •

(۱) له‌به‌ر رووناکی خوره‌وشتی شیخ نه‌جموددیندا من باوه‌رم وایه شیخ
 ئەم ژنانه‌ی بۆیه هیناوه ، که زوربه‌یان کچه‌ به‌گراوه‌ ده‌سه‌لاتدارن ، تا له

شیخ نهجموددین یازده کوریشی بووه : له ژنی یه کهمی موحه مهده (۲).

په یگای لی نزیك كهوتنه وه یانه وه جهورو سته میان كه م بکاته وه و بتوانی
ته گهر داموئ په نای پخ هینا پرگاری بکا . ههروه ها بونه وهی نه و ئاغاو
به گزادانه له ره وشتی موسولمانه تی نزیك بخاته وه و ، من خوم ئاساری
هاوړی یه تی شیخ نهجموددینم له کهس و کاری نه و ژنانه یدا به دی کردووه .

(۲) نهجموددین به گهنجی کوچی دواپی کردووه . شاعریکی
ناسک بووه و نازناوی شیعی (نهجمی) یه . نهجم دوو پارچه شیمره یس
دهسگیر بووه ، و لیره دا نهیان نووسمه وه :

- ۱ -

به دار الملك غم امشب دلم سلطان دوران است
خدا آباد گرداند عجب صحرای ویران است
دل امشب باز میخواند حکایات محبت را
کز اینها چون دهد یارم سراسر دیده طوفان است
محبت فتنه انگیزد چه آب و آتش آمیزد
چه نسبت آب با آتش ؟ ازین هر عقل حیران است
به بزم شورش مجنون سر سودازده دارم
میان بزم عشاقان دلم طفل دبستان است
ز رنگ اشک گلگونم همه دامان من گل شد
بهاری بس خوش است اینجا که سر تا پا گلستان است
به ابرویت نگه کردم گمان کردم کمان باشد
غلط کردم کمان نبود هلال عید قربان است
ز چین زلف پر چینت گره کم بر دل ما زن
که خود بی چین زلف اشک جهان یکسر چو زندان است
ازان دم دیده وا کردم سر گیسوی او دیدم
نفهمیدم که مشک است آن مگر یا سنبلستان است
چو پرتو بر مه اندازی ز حسرت ماه گم گردد
بلی چون خور شود پیدا جبین ماه نقصان است
من از تیر و کمان او خلاصی نبودم هرگز
خلاصی یافتم خود را علاجم تیر باران است

ز بندابند گفتارت نیستان شکر خیزد
چه شیرین است گفتارت سراسر شکرستان است
ز وصف آن لب و دندان جز اینها من نمیدانم
عقیق و گوهر و یاقوت و در و لعل و مرجان است
دلم شوریده ، کامم شور و چشمانم سراسر شور
همه این شور و شورشها ازان گرد نمکدان است
ز هجر قائلت دیدم قیامت آشکارا من
چو رفتی در کنار من به جایت مرگه مهمان است
بباید زار نالیدن برین بی‌طالعی (نجمی)
که از هر باب و هر بابت سرانجام تو حرمان است

- ۲ -

نخواهم سیر گل دیگر نباشد
به صحرا یاسمین عبهر نباشد
نروید سبزه یارب بر لب جوی
خدایا هر گیاه تر نباشد
نخواهد سرکشد سرو از لب جو
الهی بر لب کوثر نباشد
نمیمانند به چشمش نرگس تر
چو زلفش نیز هم عنبر نباشد
خطش هر سبزه را نشأت فزا شد
بلی کز خلد خود کمتر نباشد
کشد مژگان او چون خنجر تیز
ولی مژگان او خنجر نباشد
نمیدانم چه شورا است آنکه دارم
عجب دارم که این محشر نباشد
چشائیدی مرا يك لذت خوش
که آترا شیر با شکر نباشد
(معاذ الله) چو تو خونخواره نه
که جلاد این چنین خونخور نباشد

له ژنی دوو هه می نوو رو ددین و^(۳) زه نوددین و که مالوددین و موحه ممد
عوثمان • له ژنی چوار هه می موحه ممد صاحب و سه یفوددین • له ژنی
پینجه می عه نوددین • له ژنی شه شه می کاکه نه ممد • له ژنی هه ونه می
مه حموودو حه یدهر •

چهند نموونه یه گی شیعی شیخ نه جموددین

شیخ نه جموددین شاعیر و خووش نووس و خاوهن ههست بووه •
نازناوی شیعی (کوکب) ه • وا لیره دا چهند پارچه شیعی کی
بلاوئه که ینه وه • به داخه وه هه ر نه مه نده مان ده سگیر بوو ، به لام به پله ی
شیعه کانیدا دیاره که نه بئ زیاتری بووبی •

- ۱ -

ز جور ما رو یان دیده خواهد خون فشانی را
که نبود در جهان ایام فرصت کامرانی را
بهر جا بهره مندانتند از وصل و من بی دل
ندیدم لذتی در عمر خود ذوق جوانی را

به بحر فکر بردم غوطه چندی
به سان آن پری پیکر نباشد
من آن تاثیر عشق از تو دیدم
که هرگز در زر احمر نباشد
من آن آبی که باشد در کلامت
نباشد در در و گوهر نباشد
خط و ربط کلام دلکش است آه
ولیکن چون خط دلبر نباشد

(۳) ئەم ذاته پاش کۆچی دوایی باوکی ماوه یه ک له بیاره شیخیتی کردووه و
پاشان کۆچی دوایی کردووه •

الهی محض فضل از ذات پاکت جویم و خواهم
 ترحم کن دل غم دیده عشاق جانی را
 چو در گلزار خوبی نشأء از حسن او دیدم
 به دل ناچار کردم طی امید زنده گانی را
 هلال ابروت را زاهد اندر خواب اگر بیند
 به صحن خاطرش صورت نبندد نقش مانی را
 گر از عناب جان بخشش تبسم بهره مند آید
 کجا ماند سکونت در کمین لعل یمانی را
 به آب دیده و خون جگر چندا نکه غلطیدم
 مگر در خواب بینم نشأء های شادمانی را
 به عارف گر نماید نشأء از جلوه حسنش
 شود فارغ ز ترتیب رموز نکته دانی را
 به رمز و عشوه ابرو و چشمش جز دل عاشق
 کجا واقف شود علم زمانی و مکانی را
 به اوج کبریا جا دارد ار سایم کلاه فخر
 که باشم کمترین بندگان فاروق ثانی را
 چه پروا هست (کوکب) را ز خونریزی فتانش
 که گیرد از لب لعلش حیات جاودانی را

— ۲ —

(درویش) که حرف او به صورت پنج است
 هر يك به مثابه که بیش از بیش است

(دال) است دلیل آنکه با درد بسازم
 گر بر تن تو هر سر مو صد نیش است
 (ری) روی^۱ ریا مکن کین روی^۲ ریا
 رسوائی بیگانه و رنج خویش است
 (واو) است وداع غیر مولی کردن
 این کار چنین منافعش با خویش است
 (یا) یکدل و یکتا شدن اندر ره عشق
 یکتا نشود هر آنکه او با خویش است
 (شین) آنکه شکوه و شکایت نکند
 با اینکه هزاران الم اندر پیش است
 هر کس که چنین پنج خصائل دارد
 دریاب وزو گزیر کو درویش است

— ۳ —

باز دلم اندر کف شاهین هوایت
 پر ریخته در قید مسلسل به هوایت
 از نیش فراق دل مشتاق پر از خون
 لبهای به هم بسته چه گوید ز ثنایت
 ای روز فراق شب دیجور غریبان
 ای صبح سعادت شب دیجور لقایت
 از خوشی وصلت همه اجزای وجودم
 لب ریز حلاوت شده نازم به هوایت

— ۴ —

حسن ترا ای نگار ماه ندارد
ماه فلک گیسوی سیاه ندارد
فوج حبش صف زده از یمین و یسارت
هیچ شهی این قدر سپاه ندارد
قتل مرا به غمزه ابروان بنمودی
کشته عشق تو م گناه ندارد
ناوئک دلدوز تو نشسته به سینه
عاشق دل خسته داد خواه ندارد
گوشه عزت گزیده ام به خیالت
تکیه گهم هیچ پادشاه ندارد
خالی از اغیار است منزلک دل
هیچ کسی غیر دوست راه ندارد
چون به تو دادم عنان دین و دلم را
غیر تو دیگر کسی نگاه ندارد
جور و جفای رقیب شوم بدر کن
قلب چو آینه راه آه ندارد
(کوکب) دل خسته را پناه به یار است
غیر تو ای دوست او پناه ندارد

— ۵ —

از حسن طالع اثری دستگیر شد
چندانکه خانه دل ویران منیر شد

سببی به من رسید ز لطف لطیف یار
کانرا لطائف دل و سینه‌م اسیر شد
بویش دل فسرده ما را حیات داد
حسرت دهنده قشحات عبیر شد

- ۶ -

مسلمانان چه حال است این ز کار خویش حیرانم
گهی فرزانه دهرم ، گهی مجنون دورانم
گهی در عقل و دین فردم ، گهی از هردو بیگانه
گهی جاهل ، گهی عالم ، گهی از خود جدا مانم
گهی با خلق در کارم ، گهی از غیر بیزارم
گهی واجد ، گهی فاقد ، گهی از خود پریشانم
نه راه شرع می‌ویم ، نه از انبیا می‌گویم
خراب باده اویم ، نه معمورم نه ویرانم
به نقد و نسیه دوران نه شادانم نه محزونم
ذلیل غیرت خویشم که بی دلبر چرا مانم
دل خود را نمی‌بینم مگر در عقد گیسویش
ازان رو از پریشانی ازین عالم گریزانم
صفای سینه پیران برین معنی گواهی داد
که من خود را نمیدانم مگر آن جان جانانم
ضعیف و بی‌کس و خوارم به چشم دشمن بندخو
به عالمهای معنی بین که همراز دلیرانم

گهی درویش بی‌جایم ، گهی مجنون رسوایم
 نه از آبم ، نه از آتش ، نه چون خورشید تابانم
 گهی چون سایه بر عالم ، گهی بی‌مایه از عالم
 گهی شادم ، گهی ماتم ، گهی چون ماه تابانم
 گهی سیار ناسوتم ، گهی طیار لاهوتم
 گهی چون گنج مستورم ، چو مه‌گه پرتو افشانم
 گهی در مرکز خاکم ، گهی در اوج افلاکم
 گهی بر خاک می‌پایم ، گهی بر فرق کیوانم
 گهی نارم ، گهی نورم ، گهی چون شمع کافورم
 گهی خورشید تابانم ، گهی لعل بدخشانم
 منم آن (کوکب) دری کواکب‌را چو میرانم
 منم مست جمال او که دایم مست و حیرانم

— ۷ —

خواهر شرع و طریقت فاطمه
 شادمان بادا به حسن خاتمه
 کرده از روی صفائی نیتش
 با فقیران عهدهای خاتمه
 از خدا خواهیم در هر دو جهان
 باشد از امداد پیران غانمه
 خواهر ما باشد و فرزند پیر
 باد یارب در جوار فاطمه